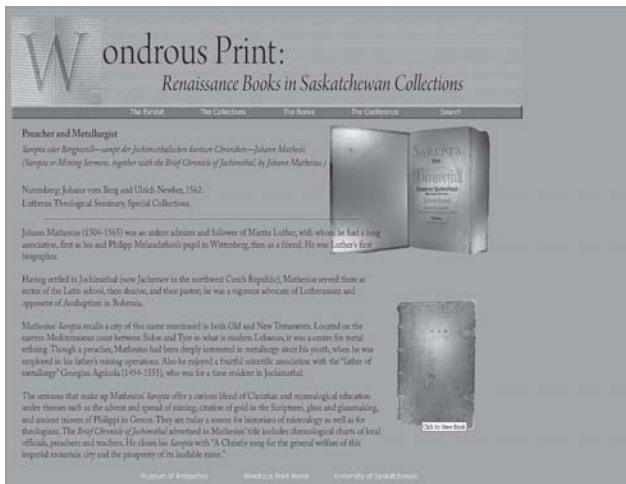

Újdonságunk egy régiség

A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár (Miskolc) egy értékes antikva első kiadásával gyarapodott 2007 első negyedévében, amely Magyarországon – tudásunk szerint – csak második kiadásában található meg nemzeti könyvtárunkban. Európában a német Gateway Bayern (http://www.bsb-muenchen.de/Gateway_Bayern.88.0.html) ismerteti a mű első kiadását, az amerikai WorldCat könyvtára a mű mikro- és könyvformátumú (<http://www.worldcatlibraries.org/oclc/39342182?tab=holdings>) 1562-es kiadását írja le, de található fényképes ismertetése a kanadai University of Saskatchewan reneszánsz könyvgyűjteményében is (<http://www.usask.ca/antiquities/Wondrous%20Print/mathesius/mathesius.htm>).

A magántulajdonból könyvtárosok közreműködésével közkönyvtárba került antikva eredeti tulajdonosa Placskó István (1806, Bakabánya – 1855, Szarvas) lelkész, Békés megyei evangélikus esperes volt, vagyis a Felvidékről származott.

Az antikva értékelésében könyvtárunk fölkérésére közreműködött *Garamvölgyi Ernőné* igazgató, könyvmuzeológus (miskolci Lévy József Muzeális Könyvtár), *Borda Lajos* antikvárius, a Magyar Antikváriusok Egyesülésének elnöke, valamint *Borkúti László*, a Bíbor Kiadó ügyvezető igazgatója és *Liptákné Végvári Zita* könyvbecsüs.

A teológiai keretbe foglalt műben felsőmagyarországi és erdélyi bányászati utalások és kézírásos bejegyzések is találhatóak. Bár a mű címlapja és az előszóból három levél hiányzik, a főszöveget a hiányok nem érintik. A tudománytörténészek értékelései alapján a következő kultúrtörténeti vonatkozások kapcsolódnak a műhöz:

„Egyébként a Felvidék maga is legendás hírű volt az alkémia fénykorában. Erre vonatkozólag több adatunk is van. Johann Mathesius (1504–1565) joachimstahli lelkész Sarepta címen (a cím maga is a Bibliára, a Királyok Könyvére utal) hatalmas munkát írt a bányászatról, amelyben sok szó esik a Felvidékről is.

Közbevetőleg megjegyezzük, hogy ez a Sarepta, mint teljes címe mutatja, éppoly tipikus terméke a kornak, mint a későbbiekben tárgyalandó misztikus-vallásos fizikák. Ma nehéz elképzelni, hogyan lehet a bányászatról, kohászatról, azok történetéről, pénzegységekről, súlyokról szakszerűen értekezni és ugyanakkor erkölcsi tanításokat adni, minden oldalon legalább öt bibliai idézettel. Ebben a korban tehát nemcsak vallásos fizikakönyvek voltak, hanem vallásos műszaki értekezések is.

Mathesius műve tizenhat prédikációban tárgyalja az anyagot, ezek közül a negyedikben az aranyról, a tizennegyedikben pedig a pénzekről szólva beszél a Felvidékről. Elmondja, hogy ott nemrégiben egy földalatti üregben hihetetlen mennyiségű aranypénzt találtak. Ezek olyan különleges eredetűek voltak, hogy nyilván nem valamelyik király pénzverdejéből kerültek ki, hanem egy »artifex chymicus« (alkémista) készítette őket. Általában őt is, mint kortársait, csodálattal tölti el a Felvidék bányászati kincseinek gazdagsága. Az arany mellett még csodálatosabb a Selmeceen és másutt is található rész-

vitriol (cementvíz – CuSO_4), amely a »vasat rézzé változtatja«, megerősítve ezzel az alkémisták hiedelmét a fémek átváltoztathatóságában.

E legendás hírek miatt külföldi alkémisták szívesen keresték fel a Felvidéket.” [Forrás: M. Zemplén Jolán (1911–1974): A reáliák a Felvidék XVII. századi irodalmában / a szöveget sajtó alá rendezték a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai, Gazda István vezetésével. In: http://www.neumann-haz.hu/muvek/tudomanytortenet/2_Szakmatortenetek/MZemplen/MZemplen_felvideki_realiak.pdf]

„Az említett alcsoportból két szerző művei voltak leginkább elterjedve. Az első Johannes Mathesius¹ (1504–1565) prédikátornak, Luther munkatársának Sarrepta oder Bergpostill című műve, melyben ugyan nem lehet élesen elkülöníteni a természettudományi és a vallási ismereteket, mégis meggyőződésünk, hogy vallási jellege ellenére a XVI. századi bányászat és kohászat állapotáról kitűnő rövid áttekintést nyújt.” [In: Viliam Čičaj: Bányavárosi könyvkultúra a XVII–XVIII. században. (Besztercebánya, Körömcébánya, Selmecebánya). Előszó: Monok István. Szeged, 1993. In: <http://mek.oszk.hu/03100/03158/03158.doc>]

Terminológiai kitekintés:

„SAREPTA (olvasztóhuta; a tisztítás, nemesítés helye). Város Szidóntól 12 km-nyire délre, Tírusztól 21 km-nyire északra (1Kir 17,9–10; Lk 4,26); a mai Sarafandtól délre megtalálták a romjait. Sarepta különös hely volt, hiszen azt jelenti a városka neve, hogy olvasztótégely vagy meg-

tisztítás. Vagyis az akkori idők misztikus foglalkozását: fémkészítő helyet jelöl, márpedig az izzó fém mindig a megtisztulást, a fertőzések, a rossz dolgok kiegészését jelentette.” [In: Magyar Keresztény Portál <http://www.kereszteny.hu/preka/view.php?ID=detail&PID=905>]

A mű első kiadásának külső és belső fotói a világhálón: <http://www.asminternational.org/images/notopen.gif>; <http://www.usask.ca/antiquities/Wondrous%20Print/mathesius/mathesius.htm>

Cseh források szerint: „A jáchymovi iskolaigazgató, majd prédikátor, lelkész Johannes Mathesius (*1504–†1565, ebből a Jáchymovban töltött évek 1532–1540 és 1542–1565 között) híres bányászati témájú prédikációgyűjteményt adott közre Sarepta oder Bergpostill (Sarepta avagy bányászati prédikációk, 1562) címmel. A régi szerzőktől származó forrásokon kívül mindenekelőtt azokból az ismeretekből indult ki, amelyeket szakemberektől gyűjtött vagy saját szemével látott.”

„Jáchymovský ředitel školy, pak kazatel a konečně farář Johannes Mathesius (*1504–†1565, z toho v Jáchymově 1532–1540 a 1542–1565) napsal slavnou sbírku kázání s hornickou tematikou „Sarepta oder Bergpostill” („Sarepta čili horní kázání”, 1562). Používal rovněž údaje starých autorů, ale ověřoval je a především vycházel z poznatků, které přebíral od odborníků nebo viděl na vlastní oči.”

[In: <http://www.hornictvi.info/cteni/odborit/odborit.htm>] Eredeti cím: Vývoj odborných hornických názorů do 18. století a začátky odborné literatury. Szerző: PhDr. Ladislav Jangl. (Címfordítás: A bányászati szakismeretek és szakirodalom kezdetei a XVIII. századig)

A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár tulajdonába került első kiadású mű bibliográfia adatai a Corvina integrált könyvtári rendszerben (hosszú formátumban):

[Book/Monograph] [Könyv/Monográfia]

SZERZŐ Mathesius, Johannes (1504-1565) (evangélikus lelkész, teológus, prédikátor)

CÍM Sarepta oder Bergpostill sampt der Jochimssthalischen kurtzen Chronicken / Johann Mathesij

MEGJELENÉS Nürnberg : [Ulrich Newber] : [Johann vom Bergs Erben], 1562

TERJEDELEM [2], CCCXVIII, XV, [25] fol. : ill. ; 32 cm

¹ From Wikipedia, the free encyclopedia:

Johannes Mathesius (1504-06-24– 565-10-07), also called Johann Mathesius or John Mathesius, was a German minister and a Lutheran reformer. He is best known for his compilation of Martin Luther's Table Talk, or notes taken of Luther's conversation and published afterwards. He rivaled Anton Lauterbach in his diligence in notetaking, and surpassed him in the discrimination with which he arranged it.

MEGJEGYZÉSEK Álbordázott egész bőr kötés, réz veretekkel és kapcsokkal, az eredeti vaknyomásos disznóbőr kötés és az eredeti gerinc felragasztva hiányos példány, a címlap és az előszóból három levél hiányzik, restaurált példány

ETO JELZET 284.1:252=30 ; 252:622+669=30 ; 943.0Jochimssthal"15"=30 ;

943.71Jáchymov"15"=30 ; 094"1562"=30

TÁRGYSZAVAK 1. prédikációk 2. bányászat 3. kohászat 4. fémek 5. könyvritkaságok 6. evangélikus vallás

EGYÉB NEVEK I. Chronica der Freyen Bergtstadt in G. Jochimssthal vom XVI. Jar an biss zu ende des LXI. Jars Sampt einer ausslegung des CXXXIII. psalms. II. Chronica der Keyserlichen freyen Bergtstadt Sanct Jochimsthal der zuuoz die Conradgrün genent war III. Welthes Jar ein yede Zech angangen und an welchem gebirge sie gelegen und wie vil aussbeut auff ein Kurgefallen biss auffs quartal Crucis Im Jar 1561

LELŐHELY II. Rákóczi Ferenc MK

SZAKJELZET/CUTTER Ee 2710

Prókai Margit – Verbiás Tibor

Fotók a saját példányról
(Készítette: Krasznai Mihályné)

